

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

معاونت بررسی های اقتصادی

مروری بر صنعت پتروشیمی کشور

نگارنده:

اکرم عابدی

اردیبهشت ماه ۱۳۹۵

فهرست

مقدمه	۳
۱- عملکرد تولید صنعت پتروشیمی	۴
۱-۱- مقدار تولید	۴
۲-۱- آمار تولید کالاهای منتخب پتروشیمی به تفکیک محصولات شیمیایی و پلیمری	۵
۳-۱- ارزش تولید	۵
۴-۱- پروانه های بهره برداری صادره	۶
۵-۱- شاخص تولید کارگاه های بزرگ صنعتی	۷
۲- عملکرد فروش صنعت پتروشیمی	۹
۱-۲- مقدار فروش داخلی	۹
۲-۲- ارزش فروش داخلی	۹
۳- وضعیت تجارت صنعت پتروشیمی	۱۰
۱-۳- صادرات	۱۰
۱-۱-۳- بررسی روند صادرات محصولات پتروشیمی	۱۰
۲-۱-۳- بررسی روند صادرات محصولات شیمیایی	۱۰
۳-۱-۳- بررسی روند متوسط بهای صادراتی محصولات پتروشیمی	۱۱
۲-۳- واردات	۱۲
۱-۲-۳- بررسی روند واردات محصولات شیمیایی	۱۲
۴- ارزش افزوده و اشتغال صنعت پتروشیمی	۱۳
۵- بررسی برخی نسبت های کلیدی در صنایع پتروشیمی	۱۴
۶- جایگاه صنعت پتروشیمی در بورس	۱۵
۱-۶- ارزش بازار و تعداد شرکت های صنعت پتروشیمی	۱۵
۶- صنعت پتروشیمی و خوراک گازی	۱۶
۷- ابلاغیه وزارت نفت در رابطه با تعیین قیمت خوراک گاز طبیعی واحدهای پتروشیمی	۱۷
۸- مسائل پیش روی صنعت پتروشیمی	۲۱
جمع بندی	۲۲
ضمیمه ۱	۲۴
منابع	۲۴

مقدمه

صنعت پتروشیمی بخش زیادی از صنعت، بازار سرمایه و صادرات غیر نفتی کشور را تشکیل می دهد، تغییرات و تحولات این صنعت نقش مهمی در اقتصاد کشور دارد. صنعت پتروشیمی از جمله صنایع اشتغال زا در ایران است که به عنوان تغذیه کننده سایر بخش های صنعت می تواند به عنوان موتور حرکت اقتصاد کشورهای در حال توسعه نقش اساسی را ایفا نماید. دسترسی به منابع غنی گاز و میعانات گازی، دسترسی به آب های بین المللی، جمعیت کشور به لحاظ ظرفیت های تقاضای داخلی و موقعیت جغرافیایی به لحاظ نزدیکی به بازارهای آسیا از جمله چین و هند، از جمله عواملی هستند که باعث ایجاد مزیت نسبی صنعت پتروشیمی ایران در مقایسه با بسیاری از کشورهای جهان شده اند.

به منظور توسعه رقابت پذیری بخش صنعت، معدن و تجارت در سطح ملی و جهانی و در جهت تحقق اهداف سند چشم انداز کشور در افق سال ۱۴۰۴ بر اصول توسعه پایدار، تولید صادرات محور، افزایش ارزش افزوده بخش و رشد و اشتغال پایدار تأکید شده است. در این راستا رشته فعالیت های صنعتی که بیشترین نقش را در شاخص های منتخب از جمله سهم ارزش افزوده، اشتغال زایی، صادرات، سهم از بازار، مزیت نسبی و زنجیره و سطح دانش و فناوری دارند، شناسایی شده اند؛ بر این اساس، صنعت "مواد و محصولات شیمیایی" در اولویت دوم قرار گرفته است.^۱

با توجه به اهمیت صنعت پتروشیمی، در این گزارش سعی شده با استفاده از شاخص هایی نظیر میزان تولید، فروش، تجارت و ... عملکرد و تحولات صنعت پتروشیمی در سال های اخیر بررسی شود. همچنین اشاره به وضعیت صنعت پتروشیمی در بازار سرمایه و شاخص های تولید و فروش صنایع بورسی پرداخته شده و در نهایت ابلاغیه وزارت صنعت در ارتباط با نرخ خوراک پتروشیمی ها بررسی شده است. لازم به ذکر است بدلیل این که اطلاعات سال های ۹۳ و ۹۴ برخی شاخص ها و آمارهای مورد نیاز نظیر آمارهای کارگاه های صنعتی هنوز منتشر نشده اند، در شاخص های مختلف این گزارش از آخرین اطلاعات منتشر شده مراجع معتبر آماری استفاده شده است.

^۱ - برنامه راهبردی وزارت صنعت، معدن و تجارت

۱- عملکرد تولید صنعت پتروشیمی

۱-۱- مقدار تولید

جدول ۱- روند مقادیر تولید محصولات پتروشیمی طی سال های ۸۹ لغایت ۹۳

شرح	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	متوسط نرخ رشد
تولید (هزار تن)	۴۰۱۷۵	۴۲۷۳۶	۴۱۰۶۴	۴۰۵۷۴	۴۴۵۱۱	۲,۶
نرخ رشد		۶,۴	-۳,۹	-۱,۲	۹,۷	

منبع: بانک مرکزی

مقدار تولید صنایع پتروشیمی در سال ۹۳، ۴۴,۵ میلیون تن بوده که نسبت به سال قبل ۹,۷ درصد افزایش یافته است؛ مقدار تولید ۴۴,۵ میلیون تنی صنایع پتروشیمی در سال ۹۳، بیشترین مقدار تولید این صنعت از ابتدای سال ۸۹ می باشد. میزان تولید سال ۹۳ به میزان ۷۸ درصد ظرفیت اسمی و ۹۰ درصد برنامه صنعت پتروشیمی بوده است (شرکت ملی صنایع پتروشیمی، گزارش عملکرد سال ۹۳ صنایع پتروشیمی کشور). افزایش مقدار تولید در سال ۹۳ بعد از روند نزولی تولید در دو سال قبل از آن به دلیل افزایش فروش داخلی و صادرات می باشد. مقدار تولید صنایع پتروشیمی از ابتدای سال ۸۹ به طور متوسط سالانه ۲,۶ درصد رشد کرده است. کاهش مقادیر تولید در سال های ۹۱ و ۹۲، بدلیل کاهش صادرات ناشی از اعمال تحریم ها بوده است.

۱-۲- آمار تولید کالاهای منتخب پتروشیمی به تفکیک محصولات شیمیایی و پلیمری

جدول ۲- آمار تولید کالاهای منتخب پتروشیمی به تفکیک محصولات شیمیایی و پلیمری

هزار تن

شرح	۹۱	۹۲	۹۳	درصد تغییرات سال ۹۳ به سال قبل	سهم از کل محصولات پتروشیمی در سال ۹۳
پلی اتیلن (PE)	۲۶۰۰	۳۱۳۰.۱	۳۳۰۶.۶	۶	۷.۱
پروپیلن پلی (PP)	۵۷۰	۶۵۹.۳	۷۶۰.۳	۱۵	۱.۶
اتیلن ترفتالات پلی (PET)	۴۵۰	۵۱۵.۱	۵۲۱	۱۰	۱.۱
پلی وینیل کلراید (PVC)	۴۵۰	۴۵۰.۷	۵۱۲	-۱۸	۱.۱
استایرن پلی (PS)	۱۰۴	۱۲۳.۴	۱۳۵.۳	۱۴	۰.۲۹
اکریلونیتریل بوتادین استیرن (ABS)	۳۲	۵۱.۳	۴۲	۲	۰.۰۹
استایرن بوتادین رابر (SBR)	۴۱	۳۸.۴	۳۹	-۴	۰.۰۸
پلی بوتادین رابر (PBR)	۳۱	۳۰.۸	۲۷.۵	۱	۰.۰۶
اپوکسی رزین (ER)	۱۱	۱۱.۶	۱۱.۸	۲	۰.۰۳
پلی کربنات (PC)	۱۱	۱۰.۳	۹.۹	-۱۱	۰.۰۲
جمع پلیمری	۴۳۰۲	۵۰۲۱	۵۳۶۲.۴	۶.۸	۱۱
اوره	۴۰۸۲	۳۶۲۲.۳	۳۹۸۶.۶	۱۰	۹
آمونیاک	۳۰۵۲	۲۷۴۶.۶	۳۲۳۸.۹	۱۸	۷
سایر	۳۰۹۵۳	۳۰۹۵۱.۱	۳۴۲۳۱	۱۱	۷۳
جمع شیمیایی	۲۸۰۸۷	۳۷۳۲۰	۴۱۴۵۷	۱۱	۸۹
جمع کل	۴۲۳۸۹	۴۲۳۴۱	۴۶۸۱۹	۱۰.۶	۱۰۰

منبع: وزارت صنعت و معدن

بر اساس طبقه بندی وزارت صنعت، معدن و تجارت، محصولات پتروشیمی به دو گروه پلیمری و شیمیایی تقسیم می شوند. سهم عمده محصولات پتروشیمی مربوط به گروه شیمیایی می باشد. سهم محصولات شیمیایی ۸۹ درصد می باشد و در سال ۹۳ نسبت به سال قبل، ۱۱ درصد افزایش مقدار تولید داشته است. محصولات پلیمری نیز که سهم ۱۱ درصدی از محصولات پتروشیمی دارند افزایش ۶.۸ درصدی مقدار تولید در سال ۹۳ داشته اند. در گروه محصولات پلیمری، محصول عمده پلی اتیلن است که سهم حدودا ۶۲ درصدی از این گروه و در گروه محصولات شیمیایی محصول عمده، اوره می باشد که سهم حدودا ۱۰ درصدی را از محصولات شیمیایی داراست.

۱-۳- ارزش تولید

در اطلاعات منتشره مرکز آمار ایران و در طبقه بندی آیسیک Rev ۳,۱ مورد استفاده در گزارشات این مرکز، گروهی تحت عنوان پتروشیمی وجود ندارد. بنابراین در این گزارش با بررسی کدهای آیسیک Rev ۳,۱ مرکز آمار از میان صنایع با کدهای ۴ رقمی، سه صنعت "تولید مواد شیمیایی اساسی بجز کود و ترکیبات ازت ۲۴۱۱"، "تولید کود شیمیایی و ترکیبات ازت ۲۴۱۲"، "تولید مواد پلاستیکی به شکل اولیه و ساخت لاستیک مصنوعی ۲۴۱۳"، به صنعت پتروشیمی نسبت داده شده که زیر مجموعه ای از صنعت "تولید مواد و محصولات شیمیایی" با کد دو رقمی ۲۴ می باشند، لذا می بایست به این نکته توجه شود که تمام زیر گروه های صنعت "تولید مواد و محصولات شیمیایی" با کد دو رقمی ۲۴ مربوط به حوزه

معاونت بررسی های اقتصادی

پتروشیمی نمی باشند و تنها سه زیرگروه ذکر شده از میان زیرگروه های این صنعت مربوط به حوزه پتروشیمی انتخاب شده اند. در جدول زیر روند ارزش تولید به قیمت جاری در کارگاه های ده کارکن و بیشتر در این صنایع مشاهده می شود.

جدول ۳- ارزش تولید در کارگاه های صنعتی ده کارکن و بیشتر به تفکیک رشته فعالیت های صنعت پتروشیمی هزار میلیارد ریال

شرح	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	درصد تغییرات سال ۹۲ نسبت به سال قبل
تولید موادشیمیایی اساسی بجز کود و ترکیبات ازت	۱۲۷	۲۰۰	۲۷۸	۳۹
تولید کودشیمیایی و ترکیبات ازت	۲۶	۵۰	۴۵	-۱۱
تولید موادپلاستیکی به شکل اولیه و ساخت لاستیک مصنوعی	۱۶۱	۲۴۹	۳۴۷	۳۹
مجموع	۳۱۵	۴۹۹	۶۷۰	۳۴

منبع: مرکز آمار ایران

ارزش تولید صنایع پتروشیمی در کارگاه های ده نفر کارکن و بیشتر در سال ۹۲، ۳۴ درصد افزایش یافته است. با توجه به این که ارزش تولید کارگاه های صنعتی فقط به ارزش جاری منتشر می شود، برای تحلیل دقیق تر نوسانات ارزش تولید از مقایسه میزان افزایش ارزش تولید به قیمت جاری و نرخ تورم سال ۹۲ (۳۴،۷ درصد) استفاده شده است؛ ملاحظه می شود که ارزش تولید صنایع پتروشیمی با لحاظ تورم نه تنها افزایش نیافته بلکه به میزان ۰،۷ درصد نیز کاهش یافته است.

۱-۴- پروانه های بهره برداری صادره

در گزارش های وزارت صنعت، معدن و تجارت مشابه طبقه بندی مرکز آمار ایران گروهی تحت عنوان پتروشیمی ذکر نشده است، لذا با توجه به اینکه صنعت پتروشیمی زیر مجموعه ای از رشته فعالیت "ساخت مواد و محصولات شیمیایی" می باشد، در این گزارش پروانه های بهره برداری صادره برای رشته فعالیت "ساخت مواد و محصولات شیمیایی" نمایش داده شده است. لازم به ذکر است در گزارش وزارت صنعت زیرمجموعه کدهای ۴ رقمی رشته فعالیت "ساخت مواد و محصولات شیمیایی" منتشر نشده و ناگزیر از استفاده اطلاعات کلی گروه صنعت "ساخت مواد و محصولات شیمیایی" می باشیم.

جدول ۴- تعداد و سرمایه مجوز پروانه های بهره برداری صادره صنعت "ساخت مواد و محصولات شیمیایی"

شرح	۴ ماهه اول ۹۴		۴ ماهه اول ۹۳		درصد تغییرات	
	تعداد	سرمایه مجوز (میلیارد ریال)	تعداد	سرمایه مجوز (میلیارد ریال)	تعداد	سرمایه مجوز
کل صنعت	۱۴۷۳	۳۶۲۸۲	۱۶۳۲	۴۶۱۹۸	-۹،۷	-۲۱،۲
ساخت مواد و محصولات شیمیایی	۱۵۰	۴۷۲۴	۱۶۰	۱۵۸۴۴	-۶،۳	-۷۰،۲

منبع: وزارت صنعت و معدن

معاونت بررسی های اقتصادی

تعداد پروانه های بهره برداری صادره در چهار ماهه ابتدای سال ۹۴، در رشته فعالیت ساخت مواد و محصولات شیمیایی مجموعاً ۱۵۰ عدد می باشد که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۶,۳ درصد کاهش یافته است؛ همچنین ارزش سرمایه مجوز در این بازه زمانی ۴,۷۲ هزار میلیارد ریال است که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۷۰ درصد کاهش یافته است. سهم صنایع ساخت مواد و محصولات شیمیایی از کل تعداد پروانه های صادر شده و کل ارزش سرمایه مجوز صنعت، به ترتیب ۱۰ و ۱۳ درصد می باشد که نسبت به بازه زمانی مشابه سال قبل از نظر تعداد حدود ۴ درصد افزایش ولی از نظر ارزش سرمایه گذاری ۶۲ درصد کاهش داشته است.

تعداد پروانه های بهره برداری صادره در کل سال ۹۳ در رشته فعالیت ساخت مواد و محصولات شیمیایی، ۲۲۹ عدد می باشد که نسبت به سال قبل از آن ۵,۵ درصد افزایش یافته و سهم آن از کل تعداد پروانه های بهره برداری صادره صنعت ۷ درصد می باشد.

۱-۵- شاخص تولید کارگاه های بزرگ صنعتی

در گزارش شاخص تولید کارگاه های بزرگ صنعتی در سال ۹۳ که توسط بانک مرکزی منتشر می شود همانند گزارش های مرکز آمار و وزارت صنعت و معدن، صنعت پتروشیمی به صورت یک گروه مجزا وجود ندارد، همچنین اطلاعات مربوط به کدهای ۴ رقمی صنایع منتخب مربوط به گروه پتروشیمی در سال ۹۳ نیز منتشر نشده، لذا در این قسمت، فقط به ذکر اطلاعات کلی کد دو رقمی رشته فعالیت "صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی" اکتفا می شود. مجدداً ذکر می شود که کد دو رقمی "صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی" شامل زیرگروه هایی به جز رشته فعالیت پتروشیمی نیز می باشد.

جدول ۵- شاخص تولید کارگاه های بزرگ صنعتی کشور به تفکیک سال (۱۳۹۰=۱۰۰)

شرح	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	درصد تغییرات سال ۹۳ نسبت به سال قبل
شاخص کل	۹۱,۷	۸۷,۱	۹۲,۹	۶,۷
صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی	۱۰۰,۷	۹۰,۸	۹۲,۳	۱,۷

منبع: بانک مرکزی

در سال ۹۳، شاخص تولید کارگاه های بزرگ در صنعت "تولید مواد و محصولات شیمیایی" نسبت به شاخص تولید کل کارگاه های بزرگ صنعتی، افزایش کمتری داشته است، اگرچه شاخص تولید در رشته فعالیت "تولید مواد و محصولات شیمیایی" در سال ۹۳ نسبت به سال ۹۲ افزایش یافته است، اما همچنان از مقادیر شاخص در سال ۹۰ کوچکتر است. با توجه به این که ضریب اهمیت رشته فعالیت "تولید مواد و محصولات شیمیایی" در تعیین شاخص کل ۲۶,۱۶ می باشد و دارای بیشترین ضریب اهمیت در میان رشته فعالیت های صنایع در تعیین شاخص کل می باشد، تغییرات شاخص تولید در این رشته فعالیت از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

معاونت بررسی های اقتصادی

علاوه بر گزارش های شاخص تولید بانک مرکزی، موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی نیز با استفاده از اطلاعات شرکت های بورسی، گزارش شاخص تولید و فروش را به صورت فصلی منتشر می کند. در گزارش شاخص تولید و فروش صنایع منتخب بورسی، شاخص تولید و فروش صنایع شیمیایی با استفاده از اطلاعات شرکت های بورسی، بررسی شده است.^۲ بر اساس این گزارش، صنعت شیمیایی به دلیل کاهش محدودیتهای ناشی از تحریم های اقتصادی و به ویژه به دلیل تامین پایدار گاز خوراک پتروشیمی ها، در فصول سوم و چهارم سال ۱۳۹۳ از رشدی قابل توجه در شاخص های تولید و فروش برخوردار شد. در فصل اول سال ۱۳۹۴ رشد شاخص های این صنعت همچنان مثبت اما با شتاب کمتری تداوم یافته است. در فصل دوم سال ۱۳۹۴، صنعت شیمیایی از معدود صنایعی است که شاخص تولید آن از رشد مثبت برخوردار شده است.

همچنین در گزارش فصلی "تولید صنعتی ایران با استفاده از اطلاعات شرکت های بورسی" که توسط پژوهشکده پولی و بانکی و به سفارش اتاق تهران انجام می شود، شاخص تولید محصولات شیمیایی در صنایع منتخب بورسی بررسی شده است. بر اساس این گزارش در ۹ ماهه ابتدای سال ۹۴ شاخص تولید محصولات شیمیایی، ۱۳٫۸ درصد نسبت به مدت مشابه سال قبل افزایش یافته و در فصل پاییز نسبت به فصل مشابه سال قبل ۰٫۹ درصد کاهش یافته است. تولید محصولات پتروشیمی در ۹ ماهه نخست سال ۱۳۹۴ به بیش از ۳۵ میلیون تن رسیده که از این مقدار ۱۴٫۳ میلیون تن صادر شده است. این میزان صادرات رشد ۱۰ درصدی را نسبت به مدت مشابه سال قبل نشان می دهد. همچنین با توجه به طرح های توسعه انجام شده در سال گذشته، ظرفیت تولید محصولات پتروشیمی در انتهای شهریور ماه سال ۱۳۹۴ معادل ۶۱٫۴ میلیون تن بوده است. این نکته نشان می دهد که این صنعت در صورت فراهم بودن شرایط عرضه و تامین تقاضا، توانایی رشد بالایی خواهد داشت.

^۲ - آخرین گزارش شاخص تولید و فروش صنایع منتخب بورسی، منتشر شده توسط موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی مربوط به فصل دوم سال ۹۴ می باشد.

۲- عملکرد فروش صنعت پتروشیمی

۱-۲- مقدار فروش داخلی

جدول ۶- روند مقدار فروش محصولات پتروشیمی طی سال های ۸۹ لغایت ۹۳

شرح	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	متوسط نرخ رشد
مقدار (هزار تن)	۱۰۵۳۲	۱۲۰۱۰	۱۳۲۷۳	۱۴۵۲۵	۱۶۳۳۳	۱۱.۶
نرخ رشد		۱۴.۰	۱۰.۵	۹.۴	۱۲.۴	

منبع: بانک مرکزی

مقدار فروش صنایع پتروشیمی در بازه زمانی ۸۹ لغایت ۹۳ همواره صعودی بوده و به طور متوسط سالانه ۱۱,۶ درصد رشد کرده است. میزان فروش صنایع پتروشیمی در سال ۹۳، ۱۶,۳ میلیون تن بوده که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۲,۴ درصد افزایش یافته است.

۲-۲- ارزش فروش داخلی

جدول ۶- روند ارزش فروش داخلی محصولات پتروشیمی طی سال های ۸۹ لغایت ۹۳

شرح	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	متوسط نرخ رشد
ارزش (هزار میلیارد ریال)	۶۸	۱۱۲	۱۷۵	۳۱۴	۳۳۳	۴۹
نرخ رشد		۶۵.۸	۵۵.۷	۷۹.۵	۶.۳	

منبع: بانک مرکزی

ارزش فروش داخلی به قیمت جاری صنایع پتروشیمی نیز همانند مقدار فروش در بازه زمانی مورد بررسی همواره صعودی بوده است، با توجه به این که ارزش فروش به قیمت ثابت محصولات پتروشیمی در دسترس نیست، از مقایسه نرخ رشد ارزش فروش صنایع پتروشیمی با نرخ تورم سال ۹۳ (۱۵,۶ درصد) مشاهده می شود که ارزش واقعی فروش داخلی صنایع پتروشیمی در سال ۹۳ با توجه به نرخ تورم روندی نزولی داشته است.

۳- وضعیت تجارت صنعت پتروشیمی

۳-۱- صادرات

۳-۱-۱- بررسی روند صادرات محصولات پتروشیمی

جدول ۷- روند مقدار و ارزش صادرات محصولات پتروشیمی طی سال های ۸۹ لغایت ۹۳

شرح	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳
مقدار صادرات صنایع پتروشیمی (هزار تن)	۱۷۸۶۱	۱۹۲۸۲	۱۵۷۵۷	۱۲۸۲۷	۱۵۸۸۶
نرخ رشد		۸,۰	-۱۸,۳	-۱۸,۶	۲۳,۸
ارزش صادرات صنایع پتروشیمی (میلیون دلار)	۱۱۵۵۹	۱۵۱۷۷	۱۲۰۶۱	۹۸۶۹	۱۰۲۷۳
نرخ رشد		۳۱,۳	-۲۰,۵	-۱۸,۲	۴,۱
سهم ارزش صادرات پتروشیمی از کل صادرات صنعتی (درصد)	۵۷,۲	۵۵	۴۸	۳۹,۳	۳۵,۳
نرخ رشد		-۳,۸	-۱۲,۷	-۱۸,۱	-۱۰,۲

منبع: بانک مرکزی

ارزش کل صادرات صنایع پتروشیمی بعد از دو سال روند نزولی در سال ۹۳، ۴,۱ درصد افزایش یافته است. با توجه به افزایش حدود ۲۴ درصدی مقدار صادرات و افزایش ۴ درصدی ارزش صادرات صنایع پتروشیمی در سال ۹۳، به نظر می-رسد قیمت صادرات محصولات پتروشیمی در این سال کاهش یافته است.

سهم ارزش صادرات پتروشیمی از کل صادرات صنعتی از سال ۸۹ لغایت ۹۳، هر ساله روندی کاهشی داشته است و از ۵۷ درصد در سال ۸۹ به ۳۵ درصد در سال ۹۳ کاهش یافته است.

میانگین قیمتی محصولات صادراتی در سال های ۸۹ تا ۹۳، ۷۲۳ دلار به ازای هر تن بوده است، بدنبال کاهش جهانی قیمت محصولات پتروشیمی، میانگین قیمت محصولات صادراتی در سال ۹۳ کاهش یافته است که باعث تاثیر منفی در رشد ارزش صادرات شده و تاثیر رشد ۲۳,۸ درصدی مقدار صادرات بر افزایش ارزش صادرات را کاهش داده است.

۳-۱-۲- بررسی روند صادرات محصولات شیمیایی^۳

میلیارد دلار

جدول ۸- روند ارزش صادرات محصولات شیمیایی

شرح	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴
جهان	۱,۲۴۴,۴	۱,۴۹۷,۳	۱,۴۴۹,۲	۱,۴۷۲,۸	۱,۵۰۳,۰
نرخ رشد		۲۰,۳	-۳,۲	۱,۶	۲,۱
ایران	۷,۱	۸,۷	۹,۱	۹,۲	۱۰,۱
نرخ رشد		۲۲,۶	۵,۰	۰,۹	۹,۸
سهم ایران از جهان	۰,۵۷	۰,۵۸	۰,۶۳	۰,۶۳	۰,۶۷

منبع: سازمان تجارت جهانی

^۳- در طبقه بندی سازمان تجارت جهانی داروها زیر مجموعه ای از محصولات شیمیایی نمایش داده می شوند. در این گزارش به جهت ارائه اعداد دقیق تر به محصولات حوزه پتروشیمی، گروه دارو از محصولات شیمیایی کسر شده است.

معاونت بررسی های اقتصادی

صادرات محصولات شیمیایی در سال ۲۰۱۴ در جهان، ۱۵۰۳ میلیارد دلار می باشد که سهم ایران از این میزان ۰,۶۷ درصد است و نسبت به سال قبل از آن ۲,۱ درصد افزایش یافته است. اگرچه سرعت افزایش صادرات محصولات شیمیایی در سال ۲۰۱۴ در ایران بیشتر از جهان است، اما سهم صادرات محصولات شیمیایی ایران از کل جهان افزایش چندانی نداشته است. سهم صادرات محصولات شیمیایی ایران از ۰,۵۷ در سال ۲۰۱۰ به ۰,۶۷ در سال ۲۰۱۴ افزایش یافته و به میزان ۹,۸ میلیارد دلار رسیده است.

۳-۱-۳- بررسی روند متوسط بهای صادراتی محصولات پتروشیمی

جدول ۹- روند متوسط بهای صادراتی محصولات پتروشیمی

عملکرد صنایع پتروشیمی	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	بهمن ۹۴
شاخص بهای کل کالاهای صادراتی	۱۰۰	۲۲۴,۱	۲۷۳	۲۷۱,۷	۲۱۶,۵
نرخ رشد نسبت به مدت مشابه گذشته (%)		۱۲۴,۱	۲۱,۸	-۰,۵	-۱۶,۳
شاخص بهای صادراتی محصولات پتروشیمی	۱۰۰	۲۲۷,۴	۲۸۴,۷	۲۸۱,۵	۱۸۰,۸
نرخ رشد نسبت به مدت مشابه گذشته (%)		۱۲۷,۴	۲۵,۲	-۱,۱	-۲۸,۲

منبع: بانک مرکزی

میانگین شاخص بهای صادراتی گروه محصولات پتروشیمی که در سال های ۹۱ و ۹۲ به ترتیب معادل ۱۲۷,۴ درصد و ۲۵,۲ درصد افزایش داشت، در سال ۹۳ با ۱,۱ درصد کاهش روبرو شد. این تنزل به دلیل کاهش قابل ملاحظه شاخص قیمت برخی از اقلام این گروه از قبیل متانول، پارازیلین، استیرن، کود اوره، پلی اتیلن ترفنالات، اتیلن، بنزن، تولوئن، پلی اتیلن سبک و منواتیلن گلایکول بود. ضمناً در سال ۹۳، شاخص بهای پروپان مایع شده، پلی اتیلن سنگین، آمونیاک، دودسیل بنزن (DDB)، اکسید مولیبدن، سودکاستیک، پلی کربنات و پلی وینیل کلرور بالا رفت.^۴

لازم به ذکر است ضریب اهمیت محصولات پتروشیمی در تعیین شاخص بهای کل کالاهای صادراتی، ۴۶,۳۳ می باشد، در مقایسه با کاهش شاخص کل کالاهای صادراتی در سال ۹۳ و بهمن ۹۴، سرعت کاهش بهای صادراتی محصولات پتروشیمی سریعتر می باشد.

^۴-منبع: بانک مرکزی

۳-۲-واردات

۳-۲-۱-بررسی روند واردات محصولات شیمیایی

جدول ۱۰- روند ارزش واردات محصولات شیمیایی					
شرح	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴
جهان	۱,۲۸۰	۱,۵۳۳	۱,۴۸۴	۱,۵۲۴	۱,۵۴۹
نرخ رشد		۱۹,۸	-۳,۲	۲,۷	۱,۷
ایران	۵,۰	۵,۶	۵,۱	۴,۵	۵,۵
نرخ رشد		۱۲,۰	-۹,۱	-۱۱,۱	۲۰,۲
سهم ایران از جهان	۰,۳۹	۰,۳۷	۰,۳۴	۰,۳۰	۰,۳۵

منبع: سازمان تجارت جهانی

ارزش واردات محصولات شیمیایی ایران بعد از دو سال روند نزولی در سال ۲۰۱۴، ۲۰,۲ درصد افزایش یافته و به میزان ۵,۵ میلیارد دلار رسیده است. در دوره مورد بررسی از سال ۲۰۱۰ لغایت ۲۰۱۴، برخلاف صادرات، سهم واردات ایران از جهان در محصولات شیمیایی کاهش یافته و از ۰,۳۹ درصد به ۰,۳۵ درصد رسیده است.

تراز بازرگانی محصولات شیمیایی ایران در بازه زمانی ۲۰۱۰ لغایت ۲۰۱۴ همواره مثبت بوده و در سال ۲۰۱۴، به میزان ۴,۷ میلیارد دلار بوده است.

۴- ارزش افزوده و اشتغال صنعت پتروشیمی

همان طور که قبلا ذکر شد در گزارشات مرکز آمار گروه مجزایی تحت عنوان پتروشیمی وجود ندارد و می باید با توجه به رشته فعالیت های کدهای چهار رقمی، صنایع مربوط به پتروشیمی انتخاب شوند؛ لذا در این گزارش، از میان صنایع با کدهای ۴ رقمی، سه صنعت "تولید مواد شیمیایی اساسی بجز کود و ترکیبات ازت ۲۴۱۱"، "تولید کود شیمیایی و ترکیبات ازت ۲۴۱۲"، "تولید مواد پلاستیکی به شکل اولیه و ساخت لاستیک مصنوعی ۲۴۱۳"، به صنعت پتروشیمی نسبت داده شده که زیر مجموعه از صنعت "تولید مواد و محصولات شیمیایی" با کد دو رقمی ۲۴ می باشند.

جدول ۱۱- سهم ارزش افزوده و اشتغال صنعت پتروشیمی از کل صنعت (در کارگاه های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر) در سال های ۸۹ و ۹۲

درصد تغییرات	سهم از اشتغال		درصد تغییرات	سهم از ارزش افزوده		شرح
	۱۳۹۲	۱۳۸۹		۱۳۹۲	۱۳۸۹	
۳,۵	۲,۲	۲,۲	۴۰,۳	۱۰,۰	۷,۱	تولید مواد پلاستیکی به شکل اولیه و ساخت لاستیک مصنوعی
۳۸,۸	۲,۰	۱,۵	۵۴,۹	۸,۴	۵,۴	تولید مواد شیمیایی اساسی بجز کود و ترکیبات ازت
-۱۴,۵	۰,۸	۰,۹	۲۴,۵	۳,۱	۲,۵	تولید کود شیمیایی و ترکیبات ازت
۱۱,۳	۵,۱	۴,۶	۴۲,۹	۲۱,۵	۱۵,۰	مجموع

منبع: مرکز آمار ایران و محاسبات

در سال ۹۲، مجموع صنایع مربوط به حوزه پتروشیمی ۲۱ درصد از ارزش افزوده کل صنعت سهم داشتند که این میزان رشد ۴۳ درصدی نسبت به سال ۸۹ داشته است. سهم اشتغال رشته فعالیت های مربوط به صنعت پتروشیمی نیز از کل صنایع ده نفر کارکن و بیشتر در سال ۹۲، ۵,۱ درصد است که نسبت به سال ۸۹، ۱۱,۳ درصد افزایش یافته است. میزان اشتغال صنایع پتروشیمی در سال ۹۲، ۶۴۸۸۶ نفر می باشد که رشد ۱۴ درصدی نسبت به سال ۸۹ داشته است.

۵- بررسی برخی نسبت های کلیدی در صنایع پتروشیمی

جدول ۱۲- نسبت های کلیدی در صنایع پتروشیمی (در کارگاه های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر) در سال های ۸۹ و ۹۲

نسبت های کلیدی		نسبت هزینه انرژی به ارزش افزوده		نسبت هزینه مواد اولیه وارداتی به ارزش افزوده		نسبت درآمد صادراتی به ارزش فروش	شرح
۱۳۸۹	۱۳۹۲	۱۳۸۹	۱۳۹۲	۱۳۸۹	۱۳۹۲	۱۳۸۹	تولید مواد پلاستیکی به شکل اولیه و ساخت لاستیک مصنوعی
۰,۰۷۸۱	۰,۰۶۲۲	۰,۰۲۷۴	۰,۰۲۴۱	۰,۴۵۱۶	۰,۳۵۴۲		
	-۲۰,۴		-۱۲,۲		-۲۱,۶		درصد تغییرات
۱۳۸۹	۱۳۹۲	۱۳۸۹	۱۳۹۲	۰,۰۱۷۵	۰,۰۰۶۶	۰,۵۳۶۵	تولید مواد شیمیایی اساسی بجز کود و ترکیبات ازت
۰,۰۹۰۲	۰,۱۰۹۲					۰,۳۸۲۱	
	۲۱,۱		-۶۲,۰		-۲۷,۴		درصد تغییرات
۱۳۸۹	۱۳۹۲	۱۳۸۹	۱۳۹۲	۰,۰۱۴۹	۰,۰۰۸۷	۰,۵۳۷۸	تولید کود شیمیایی و ترکیبات ازت
۰,۰۵۷۰	۰,۰۶۳۷					۰,۶۴۴۲	
	۱۱,۸		-۴۱,۴		۱۹,۸		درصد تغییرات
۱۳۸۹	۱۳۹۲	۱۳۸۹	۱۳۹۲	۰,۰۲۱۸	۰,۰۱۵۱	۰,۴۸۵۲	مجموع صنایع منتخب مربوط به صنعت پتروشیمی
۰,۰۷۹۰	۰,۰۸۰۷					۰,۳۸۵۸	
	۲,۳		-۳۰,۸		-۲۰,۵		درصد تغییرات
۱۳۸۹	۱۳۹۲	۱۳۸۹	۱۳۹۲	۰,۱۵۲۵	۰,۱۴۳۶	۰,۱۱۵۲	کل صنعت
۰,۰۶۳۴	۰,۰۷۱۲					۰,۱۱۸۲	
	۱۲,۲		-۵,۹		۲,۷		درصد تغییرات

منبع: مرکز آمار ایران و محاسبات

در سال ۹۲، نسبت هزینه انرژی به ارزش افزوده در مجموع رشته فعالیت های صنعت پتروشیمی بیشتر از میانگین این نسبت در کل صنعت می باشد که موید این مطلب است که به ازای ایجاد هر واحد ارزش افزوده در صنایع پتروشیمی نسبت به کل صنایع، انرژی بیشتری مصرف می شود و آسیب پذیری این صنعت نسبت به افزایش قیمت حامل های انرژی در مقایسه با کل صنعت بیشتر است.

هزینه مواد اولیه وارداتی به ارزش افزوده در پتروشیمی نسبت به کل صنعت، در سال ۹۲ کمتر می باشد و این نسبت، در مقایسه با سال ۸۹ کاهش یافته است.

نسبت هزینه مواد اولیه وارداتی به ارزش افزوده در سال ۹۰ در صنایع مربوط به پتروشیمی، کمتر از کل صنعت می باشد، و برعکس، نسبت درآمد صادراتی به ارزش فروش در سال ۹۲ در مجموع این صنایع، بیشتر از کل صنعت می باشد؛ این دو نسبت نشان می دهند که صنعت پتروشیمی نسبت به افزایش نرخ ارز آسیب پذیر نیست و جزء صنایع ارزبر نمی باشد و نیاز این صنعت به واردات مواد اولیه در مقایسه با کل صنعت کمتر است. ضمن اینکه درآمد صادراتی بالای این گروه از فعالیت های صنعتی از مزیت های قابل توجه آن محسوب می گردد.

شایان ذکر است در مطالعه ای تحت عنوان "تحلیل عوامل تاثیرگذار بر عملکرد میان مدت اقتصاد ایران" در سال ۱۳۹۲ که به سفارش اتاق تهران توسط دانشگاه صنعتی شریف انجام شد، برای آسیب پذیری رشته فعالیت های مختلف آستانه ۰,۱ برای نسبت هزینه انرژی به ارزش افزوده، آستانه ۰,۲ برای نسبت مواد اولیه وارداتی به ارزش افزوده و برای شاخص نسبت درآمد صادراتی به ارزش فروش ۰,۲ در نظر گرفته شد. برای شاخص های نسبت مواد اولیه وارداتی به ارزش افزوده و

معاونت بررسی های اقتصادی

نسبت هزینه انرژی به ارزش افزوده بالاتر از میزان آستانه ، و برای شاخص نسبت درآمد صادراتی به ارزش فروش پایین تر از میزان آستانه آسیب پذیری زیاد را نشان می دهد.

لذا با توجه به توضیحات فوق و آستانه های در نظر گرفته شده برای نسبت های مورد بررسی می توان گفت که در سال ۹۲، رشته فعالیت "تولید موادشیمیایی اساسی بجز کود و ترکیبات ازت" نسبت به افزایش هزینه انرژی آسیب پذیر می باشد.

۶- جایگاه صنعت پتروشیمی در بورس

۶-۱- ارزش بازار و تعداد شرکت های صنعت پتروشیمی

در طبقه بندی های سازمان بورس اوراق بهادار نیز گروه مجزایی تحت عنوان پتروشیمی مشاهده نمی شود و ناگزیر به انتخاب گروه محصولات شیمیایی که پتروشیمی ها زیرمجموعه ای از این گروه هستند، می باشیم. محصولات شیمیایی به جز شرکت های پتروشیمی شامل شرکت های دیگری بجز پتروشیمی ها نیز هستند نظیر شرکت های تولید رنگ و شوینده ها.^۵

ارزش بازار		تعداد شرکت ها	سطح
۲۹ اسفند ۱۳۹۴	۲۹ اسفند ۱۳۹۳		
۳,۴۴۴	۲,۸۱۳	۳۱۹.۰	کل بازار
۷۶۰	۶۲۹	۲۸.۰	محصولات شیمیایی
۲۲.۱	۲۲.۳		درصد ارزش بازار صنعت محصولات شیمیایی از کل بازار

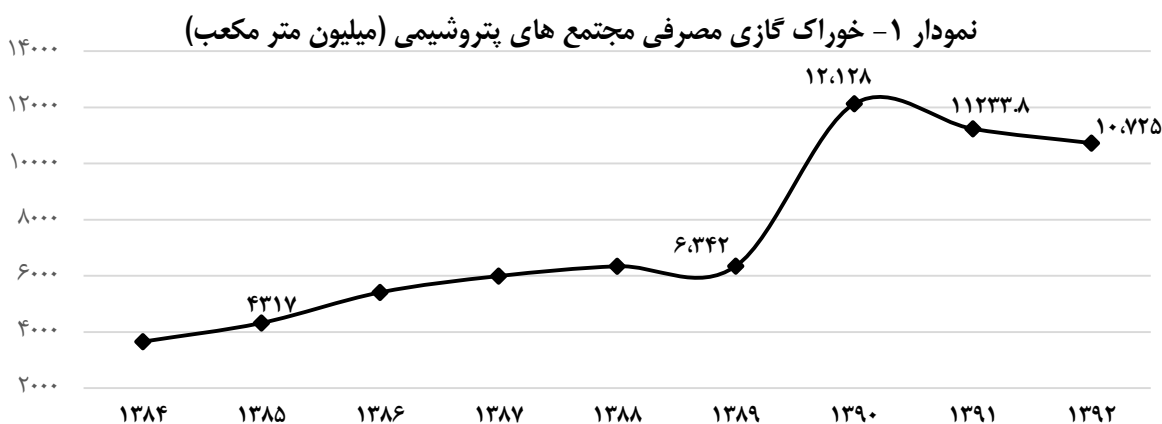
منبع: بورس اوراق بهادار

محصولات شیمیایی بیش از ۲۲ درصد ارزش بازار سرمایه را به خود اختصاص داده است. ارزش بازار این صنعت طی سال ۹۴ نسبت به سال قبل، حدود ۲۱ درصد رشد داشته است. سهم نسبتا بالای صنعت پتروشیمی در بازار، گویای اهمیت این صنعت در بازار سرمایه کشور است.

^۵- لیست شرکت های گروه محصولات شیمیایی شامل: پتروشیمی مارون، سرمایه گذاری نفت و گاز و پتروشیمی تأمین، گسترش نفت و گاز پارسیان، پتروشیمی جم، پتروشیمی پردیس، گروه پتروشیمی سرمایه گذاری ایرانیان، پتروشیمی زاگرس، پتروشیمی خارک، پتروشیمی شازند، صنایع شیمیایی ایران، پتروشیمی فناوران، پتروشیمی شیراز، صنایع پتروشیمی کرمانشاه، شرکت پتروشیمی خراسان، گروه صنعتی پاکشو، سرمایه گذاری صنایع پتروشیمی، گلناش، پاکسان، پتروشیمی آبادان، صنایع شیمیایی فارس، نیروکلو، کربن ایران، بین المللی محصولات پارس، تولید مواد اولیه الیاف مصنوعی، صنایع شیمیایی سینا، صنایع بهداشتی سینا، دوده صنعتی پارس، توکا رنگ فولاد سپاهان، لمایران

۶- صنعت پتروشیمی و خوراک گازی

آمارهای سازمان بهره‌وری انرژی گویای کاهش مصرف خوراک گاز طبیعی توسط مجتمع‌های پتروشیمی طی سال‌های اخیر است. چنانچه در نمودار ۱ نشان داده شده، از سال ۹۰ به بعد مصرف خوراک گازی پتروشیمی‌ها روند نزولی را آغاز کرد. اگرچه مصرف گاز طبیعی به عنوان خوراک پتروشیمی‌ها در سال ۹۱ با کاهش ۷,۴ درصدی نسبت به سال قبل مواجه شد، اما همچنان سطح مصرف خوراک گازی از سال ۸۹ بیشتر است. در سال ۹۲ نیز کاهش مصرف گاز طبیعی با سرعت کمتری همراه بوده است.

منبع: ترازنامه انرژی

در سال ۹۲، گاز طبیعی مصرف شده به عنوان خوراک در مجتمع‌های پتروشیمی تقریباً ۴,۵ درصد کاهش یافته است.

۷- ابلاغیه وزارت نفت در رابطه با تعیین قیمت خوراک گاز طبیعی واحدهای پتروشیمی

پس از تایید فرمول پیشنهادی وزارت نفت از سوی معاون اول رئیس جمهوری، جزئیات نرخ خوراک گاز طبیعی واحدهای پتروشیمی از سوی وزیر نفت در تاریخ ۱۳۹۴/۱۰/۲۶ ابلاغ شد. متن ابلاغیه مذکور به همراه نکاتی در خصوص آن و امار و ارقامی در رابطه با وضعیت مصرف و تجارت گاز طبیعی کشور ذیلاً اعلام می گردد:

متن ابلاغیه وزارت نفت درباره خوراک گاز طبیعی واحدهای پتروشیمی

به استناد تکالیف و اختیارات ناشی از بند ۴ ماده ۱ قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) و پیرو موافقت معاون اول ریاست جمهوری، بدین وسیله قیمت گاز طبیعی سبک و شیرین تحویلی از شبکه سراسری گاز به عنوان خوراک واحدهای پتروشیمی به ترتیب زیر تعیین و جهت اجرا ابلاغ می شود:

ماده ۱- فرمول پایه محاسبه قیمت گاز سبک و شیرین تحویلی از شبکه سراسری گاز به عنوان خوراک واحدهای پتروشیمی به ترتیب زیر خواهد بود:

قیمت گاز طبیعی در بازار تعیین شده * ۰,۵ + معدل وزنی قیمت داخلی، صادراتی و وارداتی * ۰,۵ = قیمت گاز طبیعی

الف- فرمول قیمت خوراک پتروشیمی ها

تبصره- منظور از معدل وزنی قیمت داخلی، صادراتی و وارداتی، حاصل ضرب کل گاز فروخته شده منهای مقدار گاز وارداتی در متوسط قیمت فروش سایر مصارف داخلی (خانگی، تجاری، دولتی، عمومی، حمل و نقل و صنعت بدون احتساب فروش به پتروشیمی ها به عنوان خوراک) به علاوه کل درآمد حاصل از صادرات گاز و نیز کل پرداختی برای واردات گاز، تقسیم بر مقدار گاز فروخته شده برای سایر مصارف داخلی (خانگی، تجاری، دولتی، عمومی، حمل و نقل و صنعت غیر خوراک پتروشیمی ها) به علاوه مقدار صادرات گاز است (برابر با فرمول ذیل). این معدل در هر نیمه سال شمسی بر مبنای عملکرد نیمه گذشته سال محاسبه و ملاک عمل قرار خواهد گرفت.

$$\text{معدل وزنی قیمت داخلی، صادراتی و وارداتی} = \frac{\text{کل پرداختی برای واردات + درآمد حاصل از صادرات + قیمت متوسط فروش سایر مصارف داخلی * (مقدار واردات - مقدار فروش سایر مصارف داخلی)}}{\text{مقدار صادرات + مقدار فروش سایر مصارف داخلی}}$$

معاونت بررسی های اقتصادی

ب- منظور از قیمت گاز طبیعی در بازار تعیین شده عبارت است از متوسط قیمت گاز در هر ماه در هاب های تعیین شده به عنوان نشانگر قیمت های عمده فروشی گاز طبیعی در مناطق رقیب در توسعه صنعت پتروشیمی ایران، شامل هنری هاب آمریکا، هاب آلبرتا کانادا و هاب های NBP انگلیس و TTF هلند.

ماده ۲- برای حفظ رقابت پذیری صنایع پتروشیمی متوسط قیمت گاز طبیعی خوراک این صنایع در هیچ حالتی از نود درصد قیمتی که براساس بند ب ماده یک این ابلاغیه محاسبه می شود، بیشتر نخواهد شد.

ماده ۳- قیمت گاز طبیعی موضوع این ابلاغیه از ابتدای فروردین تا انتهای شهریور ۱۰ درصد کمتر از قیمت های محاسبه شده در ماده ۱ و از ابتدای مهرماه تا انتهای اسفندماه ۱۰ درصد بیشتر از قیمت های محاسبه شده در ماده ۱ است.

ماده ۴- این فرمول قیمت از ابتدای سال ۱۳۹۵ تا ابتدای سال ۱۴۰۵ معتبر است.

تبصره - برای واحدهای در دست بهره برداری و نیز طرحهای در دست اجرا و یا جدید، اعمال فرمول قیمت تعیین شده، منوط به عقد قرارداد بلند مدت خرید خوراک گاز با شرکت ملی گاز ایران و اجرایی شدن آن است.

ماده ۵- مبنای محاسبه و اعلام قیمت گاز، مترمکعب مصرفی خواهد بود و در مواردی که قیمتها در هاب های جهانی به میلیون Btu اعلام می شود در محاسبات هر ۲۸،۳ مترمکعب گاز معادل یک میلیون Btu فرض می شود.

ماده ۶- منظور از خوراک مصرفی واحدهای پتروشیمی، همه مصارف واحدها پس از کسر مصارف سوخت آنهاست. در مجتمع های پتروشیمی و مناطق ویژه اقتصادی انرژی و پتروشیمی که به دلیل سامانه درونی شرکتهای خریدار گاز طبیعی، سنجش جداگانه میزان مصارف خوراک و سوخت ممکن نیست، نسبت سوخت و خوراک مصرفی در هر مورد براساس اعلام معاونت برنامه ریزی وزارتخانه تعیین و جهت انجام محاسبات و صدور صورتحساب به شرکتهای تابعه ذیربط ابلاغ می شود.

ماده ۷- معاونت برنامه ریزی وزارت نفت مکلف است با رعایت این ابلاغیه، هر ماهه قیمت گاز طبیعی سبک و شیرین تحویلی از شبکه سراسری گاز کشور به عنوان خوراک واحدهای پتروشیمی را به صورت ریالی محاسبه و جهت اجرا به شرکتهای تابعه ذیربط ابلاغ کند.

تبصره - مبنای تسعیر نرخ ارز در هر ماه متوسط نرخ تسعیر ارز رسمی بانک مرکزی خواهد بود.

مزایای ابلاغیه وزارت صنعت در خصوص خوراک گاز طبیعی واحدهای پتروشیمی

معاونت بررسی های اقتصادی

- ✓ برای حفظ قابلیت رقابت پذیری صنایع پتروشیمی موضوع جزء ۱ تبصره فوق، در ماده ۲ متن ابلاغیه فرمول، لحاظ شده است و ترتیبی اتخاذ شده تا متوسط قیمت گاز طبیعی خوراک صنایع پتروشیمی از ۹۰ درصد متوسط قیمت چهار هاب، بالاتر نباشد.
- ✓ تخفیف پلکانی در نظر گرفته شده در جزء ۳ تبصره فوق، می تواند انگیزه سرمایه گذاران را برای تولید محصولات میانی و نهایی پتروشیمی افزایش دهد. شایان ذکر است این موضوع در ابلاغیه درج نشده است و بهتر می بود این موضوع نیز در ابلاغیه منظور می گردید.
- ✓ وفق مفاد ماده ۳ ابلاغیه وزارت نفت، ترتیبی اتخاذ شده تا قیمت گاز طبیعی طی نیمه نخست ابتدای سال به میزان ۱۰ درصد کمتر از قیمت های محاسبه شده در ماده (۱) و در شش ماهه دوم قیمت مذکور ده درصد بالاتر از قیمت محاسباتی باشد. این ماده با هدف تشویق صنایع مصرف کننده خوراک به افزایش مصرف و تولید در نیمه نخست و انتقال فعالیت های تعمیر و نگهداری به نیمه دوم با مصرف و تولید کمتر است تا مدیریت مصرف گاز در نیمه دوم سال مصادف با سرد شدن و در نتیجه افزایش مصرف، به نحو بهتری صورت گیرد.
- ✓ ماده ۴ ابلاغیه، بازه زمانی اعتبار فرمول را ده ساله تعیین نموده است و در نتیجه تصویر بهتری از وضعیت آینده را برای سرمایه گذاران در صنعت پتروشیمی از حیث قیمت خوراک گاز طبیعی مشخص خواهد نمود. با توجه به مشخص نمودن این موضوع در قالب ابلاغیه وزارت نفت، ضمانت قوام و ماندگاری فرمول فوق طی ده سال ۱۳۹۵-۱۴۰۵ و عدم تغییر پذیری آن در دولت های بعد، با تردید همراه است.
- ✓ در ماده ۷، مرجع محاسبه و ابلاغ ماهانه قیمت گاز طبیعی سبک و شیرین به شرکتهای تابعه، معاونت برنامه ریزی وزارت نفت عنوان شده است. همچنین در تبصره این ماده، مبنای نرخ ارز مورد ملاک در تعیین معادل ریالی قیمت گاز، نرخ ارز رسمی یا همان نرخ ارز مبادله ای در نظر گرفته شده است. در مقایسه با ملاک قراردادن نرخ ارز بازار، معادل ریالی قیمت خوراک بر این مبنای، کمتر خواهد بود که به نفع صنایع پتروشیمی می باشد.
- ✓ بر اساس فرمول فوق، نرخ گاز طبیعی خوراک صنایع پتروشیمی حدود ۸,۵ الی ۹ سنت در هر مترمکعب (۲,۴ دلار در هر میلیون BTU) برای سال ۱۳۹۵؛ با حفظ شرایط نرخ ارز مبادله ای و قیمت چهار هاب منتخب، برآورد می شود که در مقایسه با نرخ ۱۲ سنت در هر متر مکعب مورد عمل در سال ۱۳۹۴، حدود ۲۹ درصد کمتر است.

معاونت بررسی های اقتصادی

نکات مبهم ابلاغیه وزارت صنعت در خصوص خوراک گاز طبیعی واحدهای پتروشیمی

✓ در جزء ۲ تبصره فوق، تعیین قیمت گاز طبیعی برای صنایع پتروشیمی به نحوی که موجب ایجاد انگیزش و جذب سرمایه گذار داخلی و خارجی شود نیز در نظر گرفته شده است. مشخص نیست از منظر سرمایه گذاران به ویژه خارجی، در مقایسه با سایر طرح های سرمایه گذاری سایر کشورهای مشابه، تا چه حد قیمت نهایی حاصله از فرمول، جذابیت لازم را برای سرمایه گذاران مذکور تامین می نماید.

✓ در جزء ۱ تبصره فوق به تعیین توام قیمت خوراک گاز و خوراک مایع با رعایت معیارهای مربوط اشاره شده است در حالی که ابلاغیه صرفاً در مورد قیمت خوراک گاز و نه مایع بوده و سازوکار تعیین قیمت خوراک مایع مشخص نیست. بنظر می رسد تعیین و نحوه ابلاغ قیمت خوراک مایع (و همچنین گاز ترش) از مکانیزم مستقل دیگری فارغ از ابلاغیه مذکور، تبعیت می کند. بهتر می بود برای شفاف سازی و روشن کردن نحوه تعیین قیمت خوراک مایع، نیز در ابلاغیه مشخص می گردید.

✓ در تبصره ماده ۴ این امکان فراهم شده است تا واحدهای در دست بهره برداری و نیز طرح های در دست اجرا و یا جدید نیز در صورت انعقاد قرارداد بلند مدت خرید خوراک گاز با شرکت ملی گاز، بتوانند از فرمول جدید برخوردار شوند. نکته مبهم این تبصره مشخص نبودن بازه زمانی بلند مدت و همچنین عدم روشن بودن قیمت خوراک برای طرح ها در صورت عدم عقد قرارداد مربوط است.

۸- مسائل پیش روی صنعت پتروشیمی

نوع دخالت های دولت در صنایع پتروشیمی، یکی از مهم ترین چالش های صنعت پتروشیمی می باشد. طی سالیان گذشته صنعت پتروشیمی همواره با اعمال مقررات و دستورالعمل های مختلف در خصوص نحوه قیمت گذاری نرخ خوراک و محصولات صنعت پتروشیمی از سوی دولت، درگیر بوده و ثابت لازم در این خصوص وجود نداشته است. اگرچه با تصویب ابلاغیه وزارت نفت در رابطه با تعیین قیمت خوراک گاز طبیعی واحدهای تولیدی، امید به رفع این مشکل وجود دارد اما مشاهده آثار اجرایی شدن این مصوبه در صنایع پتروشیمی، نیاز به گذشت زمان بیشتری دارد.

دولتی بودن ساختار مالکیتی صنایع پتروشیمی یکی از مشکلاتی است که اگر چه با اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی و حضور بخش خصوصی می بایست تا حدی مرتفع می شد، اما حضور نهادهای شبه دولتی در این صنعت، امکان خصوصی سازی واقعی را با چالش مواجه کرده است.

احتمال اثر کاهش رشد اقتصادی جهان بر صادرات پتروشیمی ایران، مسئله ای است که نیاز به بررسی دارد. از طرف دیگر، افزایش مصرف محصولات پتروشیمی در برخی بازارهای اقتصادهای نوظهور و برنامه های توسعه صنعت پتروشیمی در این بازارها نظیر کشور هند (بر اساس گزارش مک کینزی)، می تواند تاثیر بسزایی در توسعه صادرات پتروشیمی ایران داشته باشد.

کمبود نقدینگی در واحدهای تولیدی و عدم امکان دسترسی آسان به منابع بانکی و اعتبارات مالی از دیگر مسائل این صنعت است.

عدم امکان دسترسی آسان به مواد اولیه مورد نیاز و محدودیت ها و مشکلات مواد اولیه تخصصی مورد نیاز بر روند تولید بهینه این صنعت نیز موثر بوده که با اجرای برجام، پیش بینی می شود دسترسی به مواد مورد نیاز تسهیل شود.

با توجه به مطالعه ای که توسط موسسه ICIS (ارائه دهنده اطلاعات در زمینه بازارهای پتروشیمی به شرکت های جهان) انجام شده است، شرکت صنایع پتروشیمی خلیج فارس ایران در سال ۲۰۱۴ از میان صد شرکت شیمیایی برتر جهان در رتبه ۴۴ قرار گرفته است. این در حالی است که ساییک عربستان در رده پنجم قرار دارد. از این رو می توان اظهار داشت در مقایسه های بین المللی شرکت های پتروشیمی در ایران از جایگاه مناسبی در بین شرکت های برتر شیمیایی جهان برخوردار نیستند و لازم است در ارتقاء جایگاه شرکت های پتروشیمی ایران اقداماتی صورت گیرد.

تغییرات قیمت نفت در صنعت پتروشیمی تاثیر زیادی دارد. با کاهش قیمت نفت، قیمت محصولات پتروشیمی که بسیار از قیمت نفت تاثیرپذیرند، کاهش می یابد و لازم است متناسب با تغییرات قیمت نفت، قیمت گاز خوراک پتروشیمی نیز تغییر یابد.

معاونت بررسی های اقتصادی

همچنین کاهش سود خالص شرکت های پتروشیمی در سال ۹۳، از دیگر چالش های این صنعت می باشد، البته لازم به ذکر است که صورت های مالی شرکت های پتروشیمی در سال ۹۴، در تاریخ نگارش این گزارش منتشر نشده و تاثیر تعیین نرخ خوراک با فرمول جدید در صورت های مالی صنایع پتروشیمی مبهم می باشد.

موضوع دیگری که می باید مد نظر صنایع پتروشیمی قرار گیرد، مسئله محیط زیست است. صنعت پتروشیمی ایران می باید در مسیر توسعه خود حفظ محیط زیست را به عنوان یک راهبرد کلیدی مورد توجه ویژه قرار داده و در طرح های توسعه ای و طرح های جدید، توجه به محیط زیست و ممانعت از استفاده از تکنولوژی های منسوخ آلاینده کننده محیط زیست را مورد تاکید قرار دهد.

موضوع درخواست ضمانت شرکت های خارجی برای سرمایه گذاری در ایران از دیگر چالش های صنعت پتروشیمی است. خواسته شرکت های اروپایی و خارجی، تضمین سرمایه گذاری در ایران است که ارائه این تضامین به عهده شرکت های پتروشیمی خصوصی است، در این راستا شرکت ملی صنایع پتروشیمی بدنبال دستیابی به توافقاتی با دولت و بانک ها است تا فرآیند تامین مالی شرکت های پتروشیمی تسهیل شده و اصلاحات لازم در قوانین صورت گیرد. با توجه به وجود ۵۵ طرح نیمه کاره پتروشیمی در سطح کشور و ۲۸ طرح جدید پتروشیمی جذب سرمایه گذاری در این صنعت نیاز به توجه ویژه ای دارد. لازم به ذکر است هیچ یک از کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس از مزیت متنوع بودن سبد خوراک صنایع پتروشیمی ایران برخوردار نیستند، این ویژگی منجر به افزایش درخواست سرمایه گذاران خارجی برای مشارکت و سرمایه گذاری در ایران شده است.^۶

در برنامه راهبردی وزارت صنعت، معدن و تجارت هدف گذاری ظرفیت تولید صنعت پتروشیمی در افق ۱۴۰۴، ۱۳۰ میلیون تن آمده است. ظرفیت فعلی (سال ۹۴) تولید در این صنعت ۵۸ میلیون تن می باشد. همچنین ۲۰ اولویت سرمایه گذاری در زیرگروه صنعت پتروشیمی و پالایشگاه در مجموعه اولویت های سرمایه گذاری این وزارت درج شده اند. (ضمیمه ۱)

جمع بندی

صنعت پتروشیمی یکی از مهم ترین صنایع وابسته به نفت است که سهم ارزش افزوده بالایی در اقتصاد کشور دارد. صنعت پتروشیمی، از جمله صنایع بزرگ و تاثیرگذار بازار سرمایه در ایران می باشد، محصولات شیمیایی بیش از ۲۲ درصد ارزش بازار سرمایه را به خود اختصاص داده است.

مقدار تولید صنایع پتروشیمی در سال ۹۳، ۴۴،۵ میلیون تن بوده که نسبت به سال قبل ۹،۷ درصد افزایش یافته است، افزایش مقدار تولید در سال ۹۳ بعد از روند نزولی تولید در دو سال قبل از آن به دلیل افزایش فروش داخلی و صادرات می باشد.

^۶ - بر اساس سخنان مرضیه شاهدایی، معاون وزیر نفت در نشست خبری تشریح سیاست های جدید توسعه صنعت پتروشیمی ایران در سال ۹۵

معاونت بررسی های اقتصادی

پلی اتیلن، اوره، آمونیاك عمده محصولات تولیدی صنعت پتروشیمی هستند كه این سه محصول مجموعاً بیش از ۲۲ درصد از سهم تولید محصولات پتروشیمی را در سال ۹۳ به خود اختصاص داده اند.

در سال ۹۳، شاخص تولید كارگاه های بزرگ در صنعت "تولید مواد و محصولات شیمیایی" نسبت به شاخص تولید كل كارگاه های بزرگ صنعتی، افزایش كمتری داشته است، اگرچه شاخص تولید در رشته فعالیت "تولید مواد و محصولات شیمیایی" در سال ۹۳ نسبت به سال ۹۲ افزایش یافته است، اما همچنان از مقادیر شاخص در سال ۹۱ كوچكتر است.

همراستا با رشد مقدار تولید در سال ۹۳ مقدار فروش داخلی نیز افزایش یافته است. مقدار فروش داخلی صنایع پتروشیمی در سال ۹۳، ۱۶,۳ میلیون تن بوده كه نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۲,۴ درصد افزایش یافته است. البته لازم به ذكر است كه ارزش واقعی فروش داخلی (ارزش فروش داخلی با توجه به نرخ تورم) در سال ۹۳ روندی نزولی داشته است.

ارزش دلاری كل صادرات صنایع پتروشیمی در سال ۹۳، ۴,۱ درصد و مقدار صادرات حدود ۲۴ درصد افزایش یافته است لذا به نظر می رسد قیمت صادرات محصولات پتروشیمی در این سال کاهش یافته است. میانگین شاخص بهای صادراتی گروه محصولات پتروشیمی نیز موید این مطلب می باشد. میانگین شاخص بهای صادراتی كه در سال های ۹۱ و ۹۲ به ترتیب معادل ۱۲۷,۴ درصد و ۲۵,۲ درصد افزایش داشت، در سال ۹۳ با ۱,۱ درصد کاهش روبرو شد.

بررسی آمارهای كارگاه های صنعتی ۱۰ نفر كاركن و بیشتر نشان می دهد كه در سال ۹۲، مجموع صنایع مربوط به حوزه پتروشیمی ۲۱ درصد از ارزش افزوده كل صنعت سهم داشتند كه این میزان رشد ۴۳ درصدی نسبت به سال ۸۹ داشته است. همچنین میزان اشتغال صنایع پتروشیمی در سال ۹۲، ۶۴۸۸۶ نفر می باشد.

آمار و اطلاعات مربوط به ارزش افزوده، اشتغال و بازار سرمایه اهمیت و نقش پر رنگ پتروشیمی در صنعت را به وضوح نمایش می دهد. سیاست ها و دخالت های دولت در صنعت پتروشیمی می بایست به گونه ای باشد كه در راستای حفظ توان رقابتی و جذب سرمایه گذاری خارجی در این صنعت اقدام نماید.

لزوم توجه به صنعت پتروشیمی در سیاست های كلی اقتصاد مقاومتی نیز مشاهده می شود، در بند ۱۳ این ابلاغیه مقابله با ضربه پذیری درآمد حاصل از صادرات نفت و گاز از طریق افزایش صادرات پتروشیمی و در بند ۱۵ افزایش ارزش افزوده از طریق تكمیل زنجیره ارزش محصولات پتروشیمی و فرآورده های نفتی با تأکید بر برداشت صیانتی از منابع ذكر شده است. لذا می بایست با اتخاذ تصمیمات درست در جهت توسعه صنعت پتروشیمی گام برداشت.

ضمیمه ۱

اولویت های سرمایه گذاری صنعت، معدن و تجارت در گروه صنعتی پتروشیمی و پالایشگاه در سال ۹۴

ردیف	عنوان
۱	تبدیل گاز طبیعی به الفین ها، پروپیلن، پلی پروپیلن GTO,GTP,GTPP
۲	دو اتیل هگزانول
۳	اتیلن اکساید
۴	کوپلیمر اتیلن و استات وینیل
۵	گاز اتیلن C ³ Light Oil/+
۶	رزین های نفتی C ₉ , C ₁₀
۷	اکریلونیتریل
۸	مونومرهای اکریلیکی
۹	پلی وینیل الکل
۱۰	استایرن بوتادی ان رابر SBR
۱۱	پلیمر SBS
۱۲	اتیلن پروپیلن دی ان مونومر EPDM
۱۳	کائوچوی بیوتیل
۱۴	وینیل استات
۱۵	پلی اتیلن
۱۶	پلی استایرین قابل انبساط ضد آتش XPS , EPS
۱۷	پلی متیل متاکریلات PMMA
۱۸	پلی سیلیکون رابر
۱۹	پلی اترها
۲۰	پلی استال ها

منابع

- بانک مرکزی، گزارش های ماهانه شاخص بهای کالاهای صادراتی در ایران
- بانک مرکزی، گزارش های خلاصه تحولات اقتصادی کشور
- مرکز آمار ایران، اطلاعات کارگاه های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر
- وزارت صنعت، معدن و تجارت، گزارش های عملکرد صنعت، معدن و تجارت به روایت آمار و اطلاعات
- وزارت صنعت، معدن و تجارت، برنامه راهبردی وزارت صنعت، معدن و تجارت، تیر ۹۴
- ترازنامه انرژی

معاونت بررسی های اقتصادی

- سازمان بورس اوراق بهادار، گزارش های عملکرد ماهانه
- شرکت ملی صنایع پتروشیمی، گزارش عملکرد سال ۹۳ صنایع پتروشیمی کشور
- Top ۱۰۰ chemical companies, ICIS chemical business , September ۲۰۱۵
- <http://stat.wto.org>, World trade organization